

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

PEDAGOGIK KONFLIKTOLOGIYA

FAN DASTURI

Bilim sohasi: 100000 – Gumanitar

Ta'lim sohasi: 110000 – Pedagogika

Ta'lim
yo'nalishi: 5110900 – Pedagogika va psixologiya

Fan dasturi Oliy va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi yo'nalishlari bo'yicha O'quv-uslubiy birlashmalar faoliyatini Muvofiqlashtiruvchi Kengashning 2018-yil "18" 08 dagi 4 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.

O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2018-yil "25" 08 dagi 744-sonli buyrug'i bilan ma'qullangan fan dasturlarini tayanch oliy ta'lim muassasasi tomonidan tasdiqlashga rozilik berilgan.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universitetida ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

M.T.Axmedova – Nizomiy nomidagi TDPU "Pedagogika va umumiy psixologiya" kafedrasi dotsenti, p.f.n.

Taqrizchilar:

N.M.Egamberdiyeva – A.Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti xuzuridagi OTMPO'QTMO tarmoq markazi direktori, p.f.d., professor

M.X.Tadjiyeva – Toshkent pedagogika kolleji direktori, p.f.n.

Fan dasturi Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti o'quv-uslubiy Kengashida tavsiya qilingan (2018-yil 28 06 dagi 11 - sonli bayonnomasi).

I. O'quv fanining dolzarbligi oily kasbiy ta'limdagi o'rni

Ushbu fan dasturi pedagogik jarayonda yuzaga keladigan pedagogik konfliktlar, ularning yuzaga kelish omillari, sabablari, pedagogik konfliktlar chegarasi, tuzilishi, rivojlanish bosqichlari va darajalari, pedagogik konfliktlarning turlari, pedagogik konfliktlarni hal qilish omillari, shartlari va yo'llarini o'z ichiga qamrab oladi.

II. O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad – bo'lajak pedagoglarni pedagogik jarayonda yuzaga keladigan konfliktlar, ularning oldini olish yo'llari bilan tanishtirish.

Fanning vazifasi – pedagogika kolleji bo'lajak o'qituvchilarni pedagogik konfliktlarning nazariy asoslariga oid bilimlar bilan qurollantirish; pedagogik konfliktlarning oldini olish uchun zarur ko'nikmalarni shakllantirish; pedagogik konfliktlarni hal etish strategiya va usullarini qo'llay olish malakasini hosil qilish.

Fan bo'yicha talabalarning bilim, ko'nikma va malakasiga qo'yiladigan talablar qo'yiladi. **Talaba:**

- pedagogik konfliktologiyaning mohiyati, obyekt va predmeti;
- "pedagogik konflikt" tushunchasi, pedagogik konfliktlarning tuzilishi;
- pedagogik konfliktlarning rivojlanish darajalari va bosqichlari;
- pedagogik konfliktlarning yuzaga kelish omillari;
- pedagogik konfliktlarni hal etishning o'ziga xosliklari;
- pedagogik konfliktlarni hal etish sharti va omillari;
- pedagogik konfliktlarni hal etish yo'llari va usullari *bilimga*;
- pedagogik konfliktlarning tuzilishi va chegarasini tahlil etishni;
- pedagogik konfliktlarning yuzaga kelishini bashorat qila olishni;
- pedagogik konfliktlarni turlarga ajrata olishni;
- pedagogik konfliktlarni bartaraf etishning turli shakl, metod va usullarini

ko'nikma;

- psixologik-pedagogik adabiyotlar bilan ishlay olish;
- pedagogik konfliktlarni yuzaga kelishi va bartaraf etishga doir yengil tadqiqotlar o'tkazish, ishga ijodiy yondashish;
- pedagogik konfliktlarni oldini olish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va rejalashtirish *malakasiga ega bo'lishi kerak.*

III. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

1-Modul. Pedagogik konfliktologiya fanining nazariy asoslari

1-mavzu. Pedagogik konfliktologiyaning mohiyati, obyekti, predmeti, maqsadi, vazifalari va fan sifatida paydo bo'lishi

Konfliktologiya yoki konfliktlar yechimi sohasi yangi rivojlanib kelayotgan va taraqqiy etayotgan fan sohalaridan biri ekanligi. Pedagogik konfliktologiyaning mohiyati, obyekti, predmeti, maqsadi, vazifalari va fan sifatida paydo bo'lishi haqida ma'lumot berish.

2-mavzu. Pedagogik konfliktologiyaning fanlar bilan aloqadorlikda rivojlanishi

Pedagogik konfliktologiya fani ixtisoslik fani hisoblanib, uning rivojlanishi qator pedagogik, xususan, pedagogika, pedagogika nazariyasi, oila pedagogikasi, ijtimoiy pedagogika, pedagogik texnologiya, pedagogik mahorat, umumiy psixologiya, yosh va pedagogik psixologiya, psixologik konfliktologiya, pedagogika tarixi, qiyosiy pedagogika, shuningdek, anatomiya va fiziologiya, psixologiya, sotsiologiya, falsafa, tarix, huquq va boshqa ijtimoiy fanlar bilan yaqin aloqadorlikda o'rganiladi va shu fanlar bilan birgalikda rivojlanadi.

3-mavzu. Konflikt inson hayotining ajralmas tarkibi sifatida: konfliktogenlar

Konflikt har bir inson hayotining ajralmas tarkibi hisoblanadi. Inson ilk bolalik davridanq turli nizolar va ziddiyatlar bilan o'zi xohlamagan tarzda to'qnash keladi. Konflikt vaziyatlarning kelib chiqishida biz bilishimiz zarur bo'lgan narsa shuki, konfliktlarning kelib chiqishida "konfliktogen"lar juda muhim rol o'ynaydi. Konfliktogen – konfliktga imkon beruvchi, konflikt uchun sharoit yaratuvchi sifatida tarjima qilinadi. Konfliktlar murakkablashib boradi, shunga yarasha odamlarning hayot tajribasi ham bosqilik, mulohazakorlik, jiddiylik tomon o'zgarib boradi. Chunki inson ulg'aygan sari o'z his-tuyg'ularini jilovlashga, ularni ma'lum tartibga solishga, ularni boshqarishga o'rganadi.

2-Modul. Konflikt va uning rivojlanish tarixi

4-mavzu. Nizo, uning mazmuni va turlari

Nizoning to'rt turlari; nizolar oldini oluvchi xabarlar; nizolarni hal qilishga yondashishlar; V.M.Afankovanning nizo haqidagi fikrlari; nizolarning subyektiv hususiyatlari va pedagogik-psixologik asoslari; nizoli vaziyatning obyektiv mazmuni; pedagogik-psixologik konfliktologiyani nazariy tahlil qilishdagi dastlabki xulosalar; nizoli vaziyat ishtirokchilarining turli himoyalalanish shakllari; nizoning rivojlanishi borasidagi bosqichlari haqidagi bilim va tasavvurlarini oshirish.

5-mavzu. Konflikt signallari

Konflikt signallari konfliktning to'la namoyon bo'lishidan oldin tomonlar o'rtasidagi odatdagi to'g'ri munosabatlar o'rtasida kelishmovchilik, inqiroz, o'zaro tushunmaslik, g'ayirlik, ayirmakashlik vujudga kelayotganligini namoyon etadi. Konflikt signallariga bee'tiborlik uning kelgusida rivojlanib ketishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Shu bois, konflikt signallarini bilish va ularga e'tiborli munosabat talab qilinadi. Konflikt signallariga inqiroz, tomonlar orasidagi tanglik, tushunmovchilik, hasadgo'ylik, insidentlar, diskomfort kiradi va ular haqida ma'lumot berish.

6-mavzu. Agressiya va zo'ravonlik haqida tushuncha. Uning mohiyati

Agressiya va zo'ravonlik o'zaro bog'liq tushunchalar bo'lib, inson kayfiyatida agressiv holatlarning o'sib borishi va to'planishi oqibati sifatida zo'ravonlikka olib kelishi mumkin. Lotin tilida agressiya "hujum qilish" ma'nosini anglatadi. Agressiya inson xarakterida tug'ma va tabiiy bir element sifatida, xuddi shuningdek, agressiyadan asli uzoq odamning favqulodda vaziyatda o'z emotsiyalarini tuta bilmasligi, ularni nazorat qila olmasligi oqibatida vujudga kelishi mumkin.

7-mavzu. Konfliktli vaziyatda g'azab va qahr

G'azab, jahl, qahr kabi psixologik holatlar aynan konfliktli vaziyatlarda ko'plab vujudga kelishi uchun katta imkon bo'ladi. Tomonlar to'qnashuvining psixologik-ruhiy natijasi, o'zga tomonga nisbatan qo'qqis shakllangan his-tuyg'u. o'zini muhofaza qilish yoki o'zga odamga bosim va ta'ziq o'tkazish usuli sifatida g'azab, jahl, qahr konflikt vaziyatlarning odatdagi hamrohi ekanligi haqida ma'lumot berish.

8-mavzu. O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi nizolarning o'ziga xos xususiyatlari

Ta'lim va tarbiya ko'p qirrali va murakkab jarayon bo'lganligi sababli o'quvchi va o'qituvchilar orasida ayrim kelishmovchiliklar sodir bo'lib turadi. Kelishmovchiliklarning oldi olinmasa nizoga aylanadi. Shuning uchun ham ta'lim muassasalarida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi nizolarni bartaraf qilish ko'pchilik pedagog va psixolog tadqiqotchilarni qiziqtirib kelmoqda. Ta'lim muassasalarida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi nizolarni, ya'ni konfliktologik kayfiyat va xususiyatlarni o'rganish jamiyatdagi inqirozlarning kelib chiqishi va ijtimoiy to'qnashuvlarning oldini olish yo'llari.

3-Modul. Konfliktlar va ularni bartaraf etish yo'llari

9-mavzu. Konfliktli vaziyatlarni hal etishda oilaning ro'li

Oiladagi tarbiya; oiladagi tarbiyaning funktsiyalari; oiladagi noto'g'ri tarbiyaning asosiy turlari; oilada bola xulqining buzilishi, ota-onaning noto'g'ri tarbiyasining natijasi; oiladagi tarbiya jarayonining pedagogik konfliktologiya bilan aloqasi haqidagi tasavvurlarini kengaytirish.

10-mavzu. Jamoadagi konflikt va uni yechimga olib kelish yo'llari

Jamoadagi mos kelishga ta'sir ko'rsatuvchi omillarning asosiy guruhlari; hodimlarning janjalkashliklariga ta'sir ko'rsatuvchi psixologik xususiyat turlari; nizolar sabablari; nizolarni hal qilish usullari; direktorlarning o'z ilmiy mudirlari bilan nizolarga borish hollari; o'qituvchi o'rtasida, guruh ichida, shaxslararo nizolarning oldini olish yo'llari borasidagi bilimlarni kengaytirish.

11-mavzu. Pedagogik konfliktologiyada tana zaboni

Tana zaboni – sizning qanday yurishingiz, turishingiz, qanday ovozda so'zlashishingiz, qanday kiyinishingiz, sizning imo-ishoralaringiz, mimikangiz, umuman olganda, qandaydir ma'noga ega bo'lgan hamda axborot tarqatish va qabul qilishda ishtirok etgan tana harakatlaringiz majmuasi ekanligi haqida ma'lumot berish.

12-mavzu. Muomala madaniyati va to'g'ri muloqot qoidalari

Muomala madaniyati – o'zga insonga bo'lgan munosabat madaniyati bilan belgilanishi. Ichki madaniyatga ega bo'lgan odamgina har turli vaziyatlarda har qanday boshqa insonga nisbatan doimiy to'g'ri, samimiy va aniq munosabat ko'rsata oladi. Muloqot madaniyati insondan boshqa insonga nisbatan har doim bir tekis munosabat ko'rsatilishini talab etadi. Muloqot madaniyati insondan o'z ustida munozam ish olib borishni talab etishi va muloqot madaniyati o'z-o'zidan vujudga kelib qolmasligi haqida ma'lumot berish.

13-mavzu. O'zgani anglash (eshitish) va o'zini anglatish qoidalari

Konflikt yechimida boshqa bir insonni eshitish hamda o'z fikrini o'tkazishni tenglik sharoitida olib borish muhim talablardan biriga aylanadi. Konflikt yechimida o'zgani eshitish va o'zini anglatish qonuniyatlariga rioya etish yo'llari.

14-mavzu. Konfliktlarni boshqarish tartiblari va usullari

Konflikt yechimini topish uchun konfliktni boshqarishning o'ziga xos usullarini egallash. Konfliktlarni boshqarish haqida ma'lumotlarni bilish va ularni qo'llay olish. Konfliktologiyada konfliktlarni boshqarish usullari. Konfliktlarni boshqarishning besh asosiy usuli haqida ma'lumot berish.

15-mavzu. Konfliktlarni bartaraf etishda "Men-tasdiqlar" (Men-murojaat) usuli

Konfliktli vaziyat yuzaga kelgan emotsional tang holatdan, ko'pchilik, aybni boshqalarga yuklash, "ular meni tushunmadi" qabilida ish tutish, o'zgalar so'zlari va harakatlariga osilish, kek saqlash, o'zini oqlash kabi amallar orqali chiqishga urinadi. Juda ko'p hollarda kichkina, oddiygina konflikt ham eng yaqin bo'lgan do'stlarni, hamkasblarni shu bilan bir qatorda oiladagi yaqinlarni bir-biriga qarshi qilib qo'yadi.

16-mavzu. Konfliktida “G‘olib-G‘olib” strategiyasi va uning amal qilish tamoyillari

Konfliktlar yechimida aynan mana shunday yo‘l ishlab chiqilgan, ya‘ni ziddiyatli vaziyatdagi har ikki tomon ham o‘zini g‘olib. - deb anglashi mumkinligi konfliktlar yechimining o‘ziga xos yutuqlaridan hisoblanadi. Konfliktli vaziyatlarda tomonlar qarama-qarshiligi natijasida har ikki tomon yutib chiqishi, bir tomon yutib chiqishi yoki har ikki tomon ham yutqazishi mumkin. Demak, ziddiyatning qanday yechim topganligiga qarab, tomonlar vaziyatlari turlicha bo‘lishi mumkin.

17-mavzu. Ziddiyatlar yechimida adolatparvarlik mezonlari

Adolatparvarlik mezonlari» bizga qo‘l keladi hamda konfliktni zo‘ravonliksiz va kuch ishlatmasdan muvaffaqiyatli hal etishga imkon yaratadi. «Adolatparvarlik mezonlarini» qo‘llash, hech kim mag‘lub emasligini, balki barcha g‘olib bo‘lib qolishini isbotlaydi. Ziddiyatlar yechimida adolatparvarlik mezonlaridan sanalgan - e‘tiborni muammoga qarata olish, muammoda shaxslarni ayblamaslik, muammoni aniqlash, muammo mazmunida fikrni jamlash, shaxsga emas, muammoga xujum qilish, o‘zgani tinglashga tayyorlik va faol tinglash malakalarini qo‘llash, bironing xis-tuyg‘ulariga e‘tiborli bo‘lish, o‘z va‘dalari va amallariga mas‘uliyatli bo‘lish kabi qoidalariga rioya etish.

18-mavzu. Pedagogik konfliktologiyada tolerantlik tushunchasi va mediatsiya qoidalar

Dunyoviy davlatchilik asoslarining bosh tamoyillaridan biri tolerantlik hisoblanadi. Shu bois XXI asr takomilini tolerantlik tafakkurisiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Tolerantlik tafakkuri millatlar, elatlar, xalqlar, madaniyatlar, qarashlar, mafkuralar xilma-xilligi sharoitida ularning barchasining o‘zaro hamkorlik va bir-birini qabul qilish, tenglik va o‘zaro hurmat asosida yashash jarayonlarini anglatadi.

Mediatsiya - vositachilikning asosiy qoidalar. Mediatsiya (vositachilikning) besh asosiy ustunliklari haqida ma‘lumot berish.

IV. Seminar mashg‘ulotlar bo‘yicha ko‘rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg‘ulotlarda talabalarda pedagogik konfliktologiyaga doir bilim, ko‘nikma va malakalar hosil qilinadi.

Seminar mashg‘ulotlarining taxminiy tavsiya etiladigan mavzulari:

1. Pedagogik konfliktologiyaning mohiyati, obyekti, predmeti, maqsadi, vazifalari va fan sifatida paydo bo‘lishi.
2. Pedagogik konfliktologiyaning fanlar bilan aloqadorlikda rivojlanishi.
3. Konflikt inson hayotining ajralmas tarkibi sifatida: konfliktogenglar.
4. Nizo, uning mazmuni va turlari.
5. Konflikt signallari.
6. Ziddiyatlar yechimida adolatparvarlik mezonlar.
7. Konfliktlarni boshqarish tartiblari va usullari.
10. Muomala madaniyati va to‘g‘ri muloqot qoidalar.
11. Pedagogik konfliktologiyada tana zaboni.

12. Pedagogik konfliktologiyada agressiya va zo'ravonlik.
13. Pedagogik konfliktlar va ularni bartaraf etish yo'llari
14. Pedagogik jamoada nizolar.
15. Pedagogik konfliktologiyada tolerantlik tushunchasi.
16. Konfliktli vaziyatlarni hal etishda oilaning roli.
17. Pedagogik konfliktologiyada mediatsiya.

Seminar mashg'ulotlarni tashkil etish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Seminar mashg'ulotlarda talabalarda pedagogik konfliktologiyaga doir bilim, ko'nikma va malakalar hosil qilinadi.

Seminar mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazish bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Seminar mashg'ulotlariga tayyorlanish jarayonida talabalar pedagogikaga oid darslik va o'quv qo'llanmalaridan foydalangan holda, ma'ruza mashg'uloti jarayonida egallagan bilimlarini yanada boyitishadi hamda ko'nikma va malakalarga ega bo'lishadi. Seminar mashg'ulotlari amaliy topshiriqlarni bajarish bilan uzviylikda amalga oshiriladi.

V. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlarining taxminiy tavsiya etiladigan mavzulari:

1. Nizolarning yuzaga kelishidagi shart-sharoitlar, shaxs toifalari va ularning hislatlari.
2. Konfliktli vaziyatda agressiya va zo'ravonlik.
3. O'quvchilar va tengdoshlar orasidagi konfliktlar.
4. Ta'lim muassasasi rahbar xodimlar va o'qituvchilar o'rtasidagi konfliktlar.
5. Muomala madaniyati va muloqot qoidalari.
6. O'quvchilarga pedagogik-psixologik xizmat ko'rsatish orqali o'quv jarayoniga ijobiy munosabatni shakllantirish.
7. Dars intizomiga salbiy munosabatdagi o'quvchilarga nisbatan konstruktiv yondoshuv va uni loyihalash.
8. Pedagogik konfliktlarni bartaraf etishda pedagogik hamkorlik.
9. Pedagogik nizolarni boshqarish va ularni bartaraf qilish usullari.
10. Ziddiyatlar echimida adolatparvarlik mezonlari.

VI. Mustaqil ta'lim topshiriqlari bo'yicha tavsiyalar

Talaba mustaqil ta'limni tayyorlashda mazkur fanning muayyan o'ziga xosliklarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- 1) darslik va o'quv qo'llanmalardan foydalanib, barcha mavzularni o'rganish;
- 2) tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruza qismlarini o'zlashtirish.

Talabalarning mustaqil ta'lim topshiriqlari har bir ma'ruza mavzusi asosida tashkil etiladi. Fanni o'rganish jarayonida mustaqil ta'lim topshiriqlarining bir necha turlaridan foydalaniladi:

- 1) adabiyotlar bilan ishlash;
- 2) ijodiy ish;
- 3) ba'zi mavzular bo'yicha referatlar tayyorlash.

Tavsiya etilayotgan mustaqil ta'lim mavzulari:

1. Sharq mutafakkirlarining konfliktlarni yuzaga kelish sabablari va ularni bartaraf etish haqidagi pedagogik g'oyalarni o'rganish hamda tahlil etish.

2. O'qituvchi va o'quvchilarning pedagogik hamkorligi – pedagogik konfliktlarni hal etish shakllaridan biri.

3. Pedagogik qarama-qarshilik – tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar shaxsini takomillashtirish manbai sifatida.

4. «Bolalar kulgusi» kinojurnali mazmunini tahlil etish.

5. Pedagogik konfliktlarning asosiy manbalari (o'qituvchi va o'quvchilarning kundalik hayotini kuzatish asosida).

6. O'z guruhida konfliktli-stressli vaziyatlarni tahlil etish.

7. Ijtimoiy-psixologik trening–konfliktli xulq-atvorni korrektsiyalash metodi sifatida.

8. Ta'lim-tarbiya jarayonidagi konfliktli vaziyatlar profilaktikasi.

9. Pedagogik konflikt evolyutsiyasi muammosi.

10. Vaziyatni noto'g'ri idrok etish va uning oqibatlari.

11. Qiyin vaziyatga nisbatan subyektiv munosabat va uning mohiyati.

12. Pedagogik jamoa strukturasi.

13. Pedagogik konfliktning yechimi va uni boshqarish texnologiyasi.

14. Pedagogik konfliktning rivojlanish bosqichlari.

15. Shaxslararo konfliktlarni boshqarish sohasi va strategiyasining birligi.

16. Pedagogik faoliyatda muammoli vaziyatlar.

17. O'quvchilar orasidagi konfliktli vaziyatlar.

18. Pedagogik muloqotning konfliktogenligi profilaktikasi.

19. Pedagogik takt.

20. Ta'limiy hamkorlik - pedagogik konfliktni yechishning samarali shakli.

21. Majburlamagan holda o'qitish.

22. Hamkorlikdagi mahsuldor faoliyat.

23. Bolaning bo'sh vaqti.

24. O'qituvchining o'z ustida ishlashi va kamchiliklarini bartaraf etishi uchun psixologik testlar.

25. O'qituvchining ma'naviy dunyosi va umuminsoniy qadriyatlarga nisbatan munosabati

26. Pedagogik tashxislash asosida o'qituvchining kasbiy rivojlanishini ta'minlash usullari.

27. Hozirgi kunda barkamol shaxsni tarbiyalash muammolari.

28. Tashxislash o'qituvchining kasbiy rivojlanishini ta'minlashdagi roli.

29.Hozirgi kunda barkamol shaxsni tarbiyalashda pedagogik konfliktologiya fanining ahamiyati.

30.O'qituvchining o'z ustida ishlashi va kamchiliklarini bartaraf etishda psixologik testlarning roli haqida.

Fan bo'yicha kurs ishi rejalashtirilmagan.

VII. Asosiy va qo'shimcha o'quv adabiyotlar hamda axborot manbaalari Asosiy adabiyotlar

1. Ахмедова М.Т.Педагогик конфликтология.-Т.:Адабиёт учкунлари, 2017.-320 б.
2. Ibragimov X., Yoldoshev U. va boshqalar. Pedagogik psixologiya.-Т.: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2009 y. - 400 b.
3. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. -Т.: Iqtisod-moliya, 2011.- 420 b.

Qo'shimcha adabiyotlar

4. Ibragimov X., Abdullaeva Sh. Pedagogika nazariyasi. -Т.: Fan va texnologiya, 2008. - 288 b.
5. Леонов Н.И. Конфликтология. Москва-Воронеж, 2006. - 232 с.
6. Козер Л. Основы конфликтологии. - СПб.: Светлячок, 1999.
7. Степанов Е.И. Современная конфликтология: Общие подходы к моделированию, мониторингу и менеджменту социальных конфликтов: Учебное пособие. -М.: Издательство ЛКИ, 2008. -176 с.
8. Степанов Е.И., Баныкина С.В. Конфликты в современной школе. Изучение и управление./ Серия "Социальные конфликты: экспертиза, прогнозирование, технологии разрешения. - М.: Ком.книга, 2006.
9. Самарин А.Н., Степанов Е.И., Шаленко В.Н.Духовные проблемы нашего времени /Социальные конфликты в контексте глобализации и регионализации. -М.: URSS. 2005.

Izoh: Qo'shimcha adabiyotlar boshqa ilmiy kutubxonalarda mavjud.

Internet saytlari

- 10.<http://tdpu.uz>
- 11.<http://Zivonet.uz>
- 12.<http://edu.uz>
- 13.www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O'z.MK)
- 14.<http://teoriya.ru>
- 15.<http://uni-vologda.ac.ru>
- 16.<http://pedlib.ru>
- 17.<http://pedagog.uz>
- 18.<http://ndpu.uz>

Izoh: qo'shimcha adabiyotlar boshqa axborot-resurs markazlarida mavjud.